

مسجد کعبه شاد در آینه هنر

www.ketab.ir

سید محسن حسینی

سرشناسه: حسینی، سید محسن، ۱۳۴۶ -
 عنوان و نام پدیدآور: مسجد گوهرشاد در آینه هنر / سید محسن حسینی.
 مشخصات نشر: مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۲۴۴ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۳۶۲-۵.
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
 موضوع: مسجد جامع گوهرشاد (مشهد).
 موضوع: معماری مساجد-- ایران -- مشهد.
 موضوع: معماری اسلامی-- ایران -- مشهد.
 موضوع: هنرهای تزئینی اسلامی-- ایران.
 شناسه افزوده: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
 رده دیویی: ۲۰۹۵۵۸۲۲ / ۷۲۶.
 رده کنگره: ۵۹۸۷ NA.
 شماره کتاب‌بناسی ملی: ۵۸۲۲۲۲۳.

مسجد گوهرشاد در آینه هنر

سید محسن حسینی

ویراستار: مصطفی جلیلیان مصلحی
 صفحه‌آرایی و طراحی جلد: نیما نقوی

چاپ اول: ۱۳۹۹ / ۳۰۰ نسخه، وزیری / بها: ۱۰۶۰۰۰۰ ریال
 چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵
 تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهش‌های اسلامی: ۰۵۱-۳۲۲۳۰۸۰۳

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۳	فهرست مطالب
۵	سخن ناسر
۷	مقدمه
۹	مسجد گوهرشاد
۹	موقعیت
۹	پلان کلی
۹	ویژگی‌های معماری
۱۲	تزیینات
۱۵	کتیبه‌ها
۱۶	توصیف و تبیین مضامین کتیبه‌های مسجد
۲۶	تاریخچه مسجد گوهرشاد و مرمت‌های انجام‌یافته
۲۹	ملحقات بنا
۳۰	سازمان و تشکیلات اداری مسجد
۳۲	نقش مسجد گوهرشاد در وقایع سیاسی مشهد
۳۹	تصویرها
۲۴۳	منابع و مآخذ

سخن ناشر

عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا. فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ يُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا.

حمد و سپاس بی حد خداوند بزرگ و دانا را سزد که غایت آفرینش انسان را معرفت و عبودیت ذات مقدس خود قرار داد و فرمود: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱. درود بر پیامبران الهی به ویژه حضرت خاتم انبیاء محمد مصطفی ﷺ که با تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت سرچینه‌ها را از تحقق این هدف متعالی شدند و سلام بر امامان معصوم ﷺ، به خصوص علم امام محمد ﷺ، حضرت امام علی بن موسی الرضا ﷺ که ستارگان پرفروغ آسمان معرفت و عریدت‌اند و راهنمایان بشر در صراط مستقیم معرفت و بندگی، و رحمت خدا بر عالمان، پژوهشگرانی که در طول تاریخ با فراگیری و نشر علوم و معارف اسلامی به احیای امر امامت و ولایات پرداخته و مردم را با زیبایی‌های فرهنگ اصیل اهل بیت ﷺ آشنا ساخته‌اند.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس نگاه ژرف تبیین فقیه این آستان ملک‌پاسبان در سال ۱۳۶۳ به دستور معظم‌له تأسیس شد و الهام از منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی ﷺ و دیدگاه‌های حکیمانانه خلف صالح ایشان، مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی،

۱. عیون اخبار الرضا ﷺ ۱/ ۳۰۷؛ از امام رضا ﷺ شنیدم که می‌فرمود: خدا رحمت کند کسی که امر ما را زنده کند. عرض کردم: امر شما را چگونه زنده کند؟ فرمود: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد. که اگر مردم زیبایی‌های کلام ما را بدانند از ما پیروی خواهند کرد.

۲. ذاریات / ۵۶؛ و جن و انس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا بپرستند.

و رهنمودهای تولیت معزز، با تشکیل گروه‌های پژوهشی و استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه، در راستای تأمین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی، به پژوهش و نشر علوم و معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت علیهم‌السلام پرداخته و به فضل الهی به توفیقات ارزنده‌ای دست یافته است.

***

مسجد جامع گوهرشاد با مساحت ۹۳۰۹ متر مربع، از مشهورترین مساجد چهار ایوانی به جای مانده از روزگار تیموری است و در تاریخ بیش از ششصد ساله خود همواره یکی از بناهای شاخص در جوار بارگاه مطهر رضوی به شمار می‌رفته است. کتاب حاضر با در برداشتن بیش از سیصد عکس و طرح، فراز و نشیب و تغییرات هنری در حوزه‌های حلیه‌نمایی و طراحی نقوش اسلیمی را در گذر زمان به خوبی نشان می‌دهد؛ ضمن آنکه بنای از جزئیات تزیینی بنا برای نخستین بار در این اثر آورده شده است.

مطالعه این اثر هم برای معلمان و هنرمندان حوزه هنر ایرانی - اسلامی سودمند است و هم زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی را با ارزش‌های هنری و بصری این بنای تاریخی بیش از پیش آشنا می‌کند.

بنیاد پژوهشی اسلامی
آستان قدس رضوی

WWW.KETABDARI.COM